

Պ. Ս. Մ. Ա. Ն. Բ.

ՊՈՒԼԱՐԻԱ

Տարեկան 12 Ձր.

Վեցամսեայ 6 Ձր.

ԱՐՏԱՍԱՅԱՆ

Երկու քիչը մեկ ծրարով

Տարեկան 14 Ձր.

Վեցամսեայ 7 Ձր.

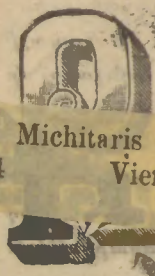
ԱՄԵՐԻԿԱ

Տարեկան 2 60 Տօր.

Վեցամսեայ 1.50 Տօր.

ԿԱՆԱԴԱ

ԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏՈՂԸ
20 ՄԵԺ.

rev. Pere G. Kalemkarian
tengasce № 4

Michitaris
Vienne

Redaction du Journal

«Ira vounk»

(Bulgarie) VARNA

Ред. мѣсто

на ВѢСТНИКЪ

«Иравунк»

ВАРНА

Գրութիւնք հոտ չեն
արտոյր

Ե. Զ. Կ. Ա. Ս. Ի. Ն. Ե. Զ. Կ. Ա. Ս. Ի. Ն.

ԿԸ ՀՐԱՏԵՐԱԿՈՒԹԻ ԱՄԵՆ ԶՈՐԵՔԵՆ ԹԻ Ի Ի ՇԱԲԱԹ

Զատիկական տօներու պատճառաւ յառաջիկայ շաբաթը թի օր «Իրաւունք» չի պիտի հրատարակուի:

ՀԱՅ ՅԵՂԱԳ. ԳՕՆԿՈՒԹԻ ՇՈՒՊՁՐ

ՏԱՃԱԿԱՅԱԿԱՆ ԴԱՄԻՆ ՀԱՄԱՐ ԳՐԾՈՂ ԵՄ ԵՄՈՐ ԼՈՒԺՈՒՆԸ ԱՇԽԱՏՈՂ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՍԱԿԵՐԹԵԱՆԵՐ ԱԷՂ՝ ՄԻՈՒԹԻՆ ԿԱՐ ՀԱՄԵՐԱՅԻՆՈՒԹԻՆ ԳՈՂՈՂՆԵՐ ՄԱՍԻՆ, ՀԵՂԱԿԱՆ ԹԻՄ 9-10, 1906ԻՆ ԱԷՂ. ԱՒԵԼԻ ԼԱԿԻ ԵՄ ՈՒՆ, ԲԱՆ ԵՐԲԵՔԻ խմբագրականով մը հայ ժողովուրդին դիմած էի ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԳՐԾԻՆ ՈՂՈՒՄ ԼՈՒ, ԻՍԿ յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ ԺԱՐՈՒՆԵՐԵՆ ԽՆԴՐԱԾ ԷՐ, յԻՉԵՐ ԳԱՆԿԱԼԻ ԳԱՂԱՓԱՐԻՆ ԶԱՐԿ ՄԱՐԸ ԵՄ ԴԻՆՈՂԻ ժամանակ առաջարկած էի ԳՕՆԿՈՒԹԻ մը ԳԱՐՄԱՐՈՒՐ:

Ինչպէս որ մեր ճնշուած ըստբունկ ժողովուրդը՝ իւր անտանելի դրութենէն ազատելու համար՝ ուրիշ ելք չունի, բացի յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ճանապարհէն, նոյնպէս ալ մեր յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ գործող մարմիններն, այժմ լրիւնց վրայ ինկած պարտականութիւնը լիովին կատարած լինելու եւ իրենց նպատակին հասնելու համար, ուրիշ ճամբայ չունին, բացի ՄԻՈՒԹԵՆԵՆ ԿԱՐ ՀԱՄԵՐԱՅԻՆՈՒԹԵՆԻ ԻՍԿ ԵԹԵՄ՝ ԵԹԵՂԱՅԻՆ ԿԱՐ ՀԱՄԵՐԱՅԻՆ ԴԱՄԻՆ ԼՈՒԺՈՒՆԸ, ԳԷԹԻ ԽԻՍՏ ԿԸ ԳԺԱՆԱՐԱՆԱՅԻ ՈՐՈՇՆ ՀԱՄԱՐ, պատմութեան առաջ, պատասխանատու պիտի մնան հայ յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՍԱԿԵՐԹԻՆԵՐԸ:

Սրտի անհուն բերկութեամբ կը տեսնեմ, որ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐ ՀԱՄԵՐԱՅԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԹԵ՛ հայ ժողովուրդեան եւ թԵ՛ յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ մարմիններուն մէջ՝ արդէն սկսած է արձայանի գրտնել եւ հետզհետեւ, քիչ թէ շատ, գործնական ճամբու վրայ կանգնել: Աստ ուրախութեամբ է որ հիմա յիշեմ Պարսկաստանի եւ

Կովկասի Հնչակեան եւ Դաշնակցական ընկերներու մէջ՝ տեղական խնդիրներու առթիւ՝ կայացած համաձայնութիւնները եւ անոնց բաց թողուցած գեղեցիկ «ԿՈՂԸ» եւ «ԱԶԴԸ»:

Միութեան կամ Համերայնութեան գաղափարի իրականացման համար, թէ հրապարակապէս թերթերու մէջ գրուածներն եւ թէ մեզի հասած բազմաթիւ համակրական նամակներն եկան վերստին հաստատելու՝ որ արդարեւ այդ գաղափարի իրագործումը անհրաժեշտ պահանջ է եւ ստիպողական ամէն տեսակէտով, մանաւանդ ներկայիս մէջ:

Յաճախ թէ երկրէն եւ թէ արտասահմանէն կը հարցունեն թէ ինչո՞ւ Գօնկրէսը այսքան ատեն ուշացաւ եւ ե՞րբ պիտի գումարուի:

— Ասոր համար միայն այսքան ունի՞ր ըսելու, որ մեր կամքէն անկախ պատճառներով թէեւ ցարդ Գօնկրէսի գումարումը ուշացաւ, բայց կը յուսամ թէ մօտ ժամանակէն անպատճառ կը կայանայ:

Կը հարցունեմ նաեւ թէ, — եթէ Գօնկրէսը կայանայ, ի՞նչ նախագիծով պիտի լինի եւ ո՞ր աստիճանի հաւանականութիւն կայ, այդ ցանկալի գաղափարին իրագործումը տեսնելու:

— Այդ մասին ալ պիտի բռնմ թէ՛ քանի որ ամեն մի օրինաւոր յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ կալուածներ, թիւն, ճամբար, հայկական խնդրի առթիւ՝ պիտի ունենայ իր ծրագիրը եւ իր սրտը տաքութեան (գործելակերպը), ուստի իւրաքանչիւր կուսակցութիւն պիտի ներկայացնէ, իր լիազօրեցումով ինչո՞ւ ոչ միայն իր ծրագիրը ու տաքութեան, այլ պիտի պարզէ իր հայեացքներն ու տեսութիւնները՝ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐ ՀԱՄԵՐԱՅԻՆՈՒԹԵԱՆ մասին, Գօնկրէսին մէջ, ուր ի հարկէ կը բերեն, կը ձեռնարկեն, ու եթէ հրապարակուի, ապա կաւորուի: Եւ այժմ իրականութեան վրայ յիշեմ, որ ՄԻՈՒԹԻՆԸ կը կայացուի, իսկ եթէ ոչ, գէթ համերայնութիւնը անխուսափելի

կլինի: Այս է իմ կարծիքը:

Զեմ կարող մտածել իսկ թէ անկեղծօրէն գործող որ եւ է կուսակցութիւն, երբ ամեն հարց ձեռնարկուի, լուսաբանուի, եւ օգտակար գործը գտնուի մերձէ ընդունել զայն, մանաւանդ՝ երբ ընդհանուրին շահը այդ պահանջէ:

Եթէ բռնակալ ցարիզմը տապալելու համար, Ռուսաստանի մէջ լուսնադան ազգութեան պատկանող յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ մարմիններն, ընդհանուր շահը աչքի առաջ ունենալով, Գօնկրէս կը գումարեն եւ յաճախ համերայնութեամբ կը լինեն: Ինչո՞ւ սերնմ մենք, որ միեւնոյն ժողովուրդին կը պատկանինք, միեւնոյն ցաւերով կը տանջուինք, եւ ամենքս ալ հայ ազատագրութիւնը ամենամօտակալ նպատակն ունինք, չկարողանա՞ք գէթ ընդհանուր համաձայնութեան եւ համերայնութեան գալ:

Եթէ սկզբունքային խնդիրներու մէջ անկարելի լինի ՄԻՈՒԹԻՆԸ, գէթ Համերայնութիւնը ամենակենսական ու կարեւոր խնդիրներու նկատմամբ — որոնց մասին հրապարակապէս խօսելը անտեղի կը գտնեմ — ապահովապէս կարող է լինել, բաւական է որ կողմերը առաջնորդուին համարակալ շահով:

Որքան երկրի խորքէն, ասպիւնէն անդին հարստահարութեանց, բռնաբարութեանց, սպանութեանց, սովի, գաղթականութեանց, եւ այլ սրտաճգնիկ լուրեր կը հասնին, որքան մարդուս զգացումները կը զոհանան, կը զոհուին եւ մարդ, լցուած արդար բարկութեամբ ու բուռն զայրոյթով, հարց կը դնէ թէ՛ արդեօք որո՞նք են այդ չարեաց գլխաւոր պատճառները, — միայն կարմիր Սուլթանն է, թէ՛ բռնաւոր թիւրք կառավարութիւնը, թէ՛ եւրոպական խաբող ու շահագէտ գիւղատգիտութիւնը, իրաւունք ունինք այդ երեքին համար ալ ըսելու — այո՛, բայց ես իրաւունք կը գամ եւ անկեղծութեամբ թէ՛ բացի ատենց

մէ, կայ եւ ուրիշ մի ամենագրաւոր պատճառ, այն է մեր անհամերայնութիւնը: Արդ տեղի տուինք եւ կուտանք տակաւին՝ որ մեր թշնամիները մեզ աւելի խիստ հարուածեն, եւ որով մեր յԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՎԱՐԻԸ կը ձգենք, ժողովրդեան քով ունեցած մեր համակրութիւնը կը կորսնցնենք եւ մեր Դաւոր կը կնճռոտենք:

Երբ բոլոր հարստահարողներուն եւ բռնաւորներուն, շահը կը դրդէ զիրենք՝ մեզի դէմ անխիղճ եւ անգութ կերպով վարուելու, այն ատեն մենք՝ ճշնշուածներս աւելի գաղափարով եւ յանցաւոր չե՞նք ըլլալ, եթէ չը գիտակցինք եւ չը հետաքրքրուինք մեր շահերով, եւ չը ջանանք համերայնութեամբ լուսաւ ժողովուրդը ազատագրել այն ամենատեսակի բռնութեան ճիւղերէն, որի մէջ կը գտնուի այժմ:

«ՀԵՂԱԿ»

ՄՈՒՐԱՏ

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐԸ

Պ.

Թուրքերը եւ Բրիտանականները

Կէս Գար առաջ, երբ Բ. Դուրը վարչական եղանակը փոխել կուգէր, քարենորոգումէ հասկցող ու գործադրող լաւակալաշարք լուսավոր մարդոց չը հանգիստեցաւ: Վեհապետին հետ քանի մը պետական անձնաւորութեանց նախաձեռնութիւններէն ծնունդ առած նոր որոգումները քննականաբար անմիջակաւ հետեւանքներ չէին կրնար ունենալ: Սակայն ատոր սպասող եւրոպան՝ հրաշքին յայտնուիլը ոչ անմիջական վրայ՝ խիստ յախուռն գործունէութեան մը մղուեցաւ: Արեւուտքի մտադիրներէն, խմբագիրներէն եւ գիւղատգիտներէն ոմանք ելան պնդել թէ թուրքերուն միակ նպատակն է քրիստոնեաները կողոպտել եւ հարստահարել, անա այս կերպով ընդհանուր կարծիքը մեր գէմ հանցին: Զ. մտածեցին թէ Սամանեան պետութեան ոչ անցելոյն եւ ոչ ներկայիս մէջ լրիւնց ըսածը հաստատող ոչ մէկ ապացոյց ապացոյց չկայ: Եթէ թուրքերը անոնց պնդումն ըմբռնէ, քրիստոնեաներուն շահերը գործելու ուղին, այսօր եւ կրնն մէջ

ազգութիւն, կրօնք, սովորութիւն եւ լեզուն ամբողջութեամբ պահած քրիստոնեայ մը կրնա՞ր մնալ: Եւրոպայի մէջ Մահմետականներուն ոչնչացումը մեծ առաւելութիւն մը նկատուած ժամանակ իսկ, Թուրքերը իրենց տիրած երկիրներու ցեղերուն եկեղեցական եւ վարչական իրաւունքները ապահովելով անոնց մասամբ մը ինքնավարութիւն տուած էին:

Թուրքերուն Թուրքիան տիրապետելուն եթէ դառնանք, այդ ոչ վայրենութեան նշան մըն է եւ ոչ ալ պատահականութեան հետեւանք է: Օսմանեան կայսրութեան հիմնադրելու ալ եւ այլ ցեղերու միջեւ տիրող մրցումէն եւ Բիւզանդական կայսրութիւնը բարոյագէտ եւ նիւթագէտ ոչնչացնող փճացումէն առաջ եկաւ. Թուրքերը այս խառն խառն ցեղերուն մէջ համակցութիւն հաստատող տարր մը առաջ բերին: Եւրոպայի ցեղերը կառավարութեան կողմէ հարստացուելէ եւ անվերջ զօրադրութիւններէ ազատելով, տմեկ կերպով անոնց նիւթագէտ զարգանալուն եւ անոնց ազգութեանց արժանաւորութիւնն ծառայեցին:

Սակայն Օսմանեան պետութեան հիմնադրելու միայն արշաւած երկիրները նուաճելէն առաջ չէ եկած. Թուրքերէ կեդրոնական Ասիայէն բերուած եւ Թուրք գիւղացին երկրին քաղաքացի էն պարկեշտներէն մին ընող բարոյական ուժն ալ մեծ դեր ունեցած է: Արդէն մեր քրիստոնեայ հայրենակիցներուն խորքնմուտը արեւելեան երկրներէն եւս իբրեւ շարագործ եւ բարոյական զգացումներէ զուրկ ցոյց տուած մահմետականներուն իշխանութեանը տակ դարերով ապրիլ իրենց մասին խիստ տարօրինակ զաղափար մը չը տա՞ր:

Այսօր իսկ երկու քրիստոնեայ ցեղերու, Յոյներու եւ Պոլիարներու զիրար խողովելու արգելելու համար Մահմետական մէջ արեւելեան Թուրքերը չեն ներկայ ապացոյցի երը նոյնութեամբ անցեալին ապացոյցներուն չեն համապատասխաներ:

Բացի Արքիպեղագոսի կղզագոյ քրիստոնեայ քրիստոնեաներէն, օսմանեան քրիստոնեաները ամէն տեղ իրենց իսլամ հայրենակիցներուն հետ բաղդատմամբ փոքրամասնութիւն կը կազմեն, հետեւագէտ մասնաւոր անկախութիւն չեն կրնար պահանջել: Ըստ որում, բնականական կառավարութեան տեղ սահմանադրականի մը հաստատումովը սկսելիք բարենորոգումները ընդհանուր հայրենիքին մէջ գործադրել ջանալ անոնց ազգային հիմնական շահերու պահանջն է: Ասոր բացորոշ ճշմարտութիւն մը ըլլալը կը հաստատուի նոյն իսկ երկար

ժամանակներէ ի վեր բաժնուած Պալլադեան ազգերուն բարենորոգեալ Թուրքիայի մը պէտք ունենալէն: Որովհետեւ իրենց բաղդատմամբ մեծ ուժ ունեցող հիւսիսային ազգաց առջեւէն յարդի շիւղի պէս աւելելէ զիրենք ազատելու կարող միայն օսմանեան պետութիւնը կրնայ իրականացնել: Սակայն սահմանադրական իրաւութեամբ օսմանեան քրիստոնեաները Թուրքիայի մէջ իրենց յառաջադիմութիւնը դիւրացնող բաղդատու հայրենիք մը եւ Պալլադեաներու անոնց կրօնակիցներն ալ ուղղակի իրենց անկախութիւնը ապահովող ուժ մը պիտի գտնեն հոն...:

Գ.

Թուրքերը եւ Մահմետականները

Ազգայնական մրցումը եթէ օսմանեան քրիստոնեաները զիրար խողովելու կը մղէ, ցեղային մրցումն ալ Թուրք չեղող մահմետականները կոչնչացնէ կոր: Թուրքերը երկրագործական երկար կեանքի մը չնորհիւ հաստատարակ ժողովուրդ մը եղան, իսկ Արաբները Ալպանացիները, Քիւրդերը մեծագոյն մասը կէս հաստատարակ կամ թափառաշրջիկ ու պատերազմիկ փիճակի մէջ են: Հետեւաբար քաղաքական անկախութեան երէք պատրաստուած չլլալէն զատ, բնական տեղերուն ընդարձակութիւնը իրենց թիւին նուազութեանց պատճառաւ այդ անկախութիւնը անկարելի կընէ: Արդէն անոնց մեծամասնութիւնը այս տեսակ բան մը չը մտածեր: Վիճակը եւ տեղը քիչ չատ գտնելու կարող անոնց պետքը օսմանցի մնալու մեծ առաւելութիւնները կը գնահատեն կոր, եւ բաժանումէն անմիջապէս յետոյ օտար լուծի մը տակ իշխանութեան անկախութիւնը շարունակական ապստամբութիւններ առաջ դրալով երկար ժամանակներ, եւս իրենց ապագային վտանգի ենթարկուելու կը նախատեսեն կոր:

Անշուշտ, Թուրքերուն իրենց մահմետական եւ քրիստոնեայ հայրենակիցներուն համար՝ հաւասարակշռող կարեւոր տարր մը յառաջ բերած լինելն չէ կարելի ուրանալ: Սակայն այս ընդհանուր շահը բացորոշելու համար, անոնց երկիրները ապակեդրոնացման եղանակով սահմանադրութեամբ մը օժտելու է, եւ միայն այս տեսակ վարչութիւն մը հարստութեան եւ երջանկութեան ալը եղող անհատական ձեռնարկութեանց յառաջադիմութեան արգելք չը հանդիսանար եւ այլեւայլ ցեղերու հաւաքական աշխատութեանը մէջ օսմանցիութիւնը իր

քաղաքական միաւորութիւնը կրնայ ապահովել:

Նոր Թուրքիան մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնելու է եւ մանաւանդ փոխադրութեան միջոցները աւելցնելու եւ թափառաշրջիկ բնակիչները հաստատարակ ընելու է: Այս կերպով միջոցաւոր աշխրհներուն փոքր Ասիոյ եւ Թեքիկիոյ հարստ հոգեւոր վրայ հաստատուելով՝ անպահովութեան մեծագոյն պատճառներէ մին զմէկ թէ առաջինը մէջտեղէ կը վերնայ, որով ներքին արգիւնաբերութեան եւ արտաքին բարեք յարաբերութեանց աճումը ու զարգացումը ապահոված կ'ըլլայ:

(Շարունակելի) «ԹԵՐԱԳԻԸ»

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ԱԹՈՌՆԵՐԸ

—*—*—

(Շար. նախորդ թիւին եւ վերջ)

Ժամանակ մը Էջմիածնայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին իրաւունքները եւ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ շահերը պաշտպանելու համար՝ ռուս կառավարութեան հետ հաւասարակշռող Զաւալեան Սարգիս եպիսկոպոսը Պոլսի զբոսորդ, ինչպէս որ ունի Երուսաղէմայ Պատրիարքը, եւ որովհետեւ Սարգիս եպիսկոպոս Ս. Աննայի մեծ ժառանգը կը կրէր, Պոլսոյ ռուս գեապանին կողմէ զինուորական մեծ պատիւներ եղաւ անոր ու գեապանատան զաւակներով ու քաղաքներով կը պատէր Բերայի մէջ եւ միշտ ռուս գեապանին հիւրն էր: Այս բանը մեծ կասկած ներշնչեց կառավարութեան եւ ամէն ջանք ի գործ դրաւ: Զաւալեանը Պոլսէն հեռացնելու, որով ստիպուեցաւ Պոլսոյ Պատրիարքը ճանչնալ բոլոր Թուրքիոյ հայոց քաղաքական գլուխ եւ միջոցող ազգին ու կառավարութեան մէջ եւ հոգեւորականէ ալ Ամենայն Հայոց Հայրապետին իր փոխանորդ: Հետեւաբար կառավարութիւնը ու օտար գեապանները Թուրքիոյ հայոց քաղաքական գլուխ միմիայն Պատրիարքը կը ճանչնան ու հոգեւոր ընդհանրական գլուխ ալ Էջմիածնայ Կաթողիկոսը: Ուստի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին պաշտօնը իր միաբաններով բարձրաստիճան վանհօր մը սահմանէն անդին չանցնելու, Երուսաղէմայ Պատրիարքն ալ Յակոբոս Տեառն եղբայր Առաքելոյ յաջորդը ըլլալով Պոլսոյ Պատրիարքէն նախապատիւ է

հոգեւորապէս, բայց կախեալ է Կեդր. Վարչութեան, նոյնպէս Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները, վասն զի Կեդր. Վարչութիւնը ազգը կը ներկայացնէ, եւ անոր իբր փաստ, երբ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը իր թեմանուն մէջ առաջնորդ ժը նշանակէ, կառավարութիւնը անոր «Պէրաթ»ը Պատրիարքարանի կը յանձնէ: Ուստի Մուշեղ վարդապետ գրիչի ճարտար դարձուածքներով որքան ալ ջանայ նոր գաղափարները սիրահար ցոյց տալ ինքզինք, չենք կրնար չի կասկածել կառավարութեան ներշնչութեամբ չլրջալուել:

Ինչպէս որ ամեն բնկերութիւն իր կանոնադրութիւնը ունի, նոյնպէս ալ ամեն եկեղեցի իր կանոնադրութեան եւ ամէն եկեղեցական պէտք է հպատակի ու խոնարհի այդ կողմապահական կանոններուն: Ուստի Կեդր. Կրօն. Ժողովը չի կրնար նշանակել մը իսկ ժանց ընել կամ ներողամտ աչքով նայիլ ատեն, եթէ ոչ այդ փոքր ակոսները անգործ խառնելու կը փոխուին: Ահա ինչով եպիսկոպոսն նկատմամբ եղած կաթողիկոսական ներողամտութեան իբր հետեւանք Լեւոնտանի հայոց վիճակը:

Ուստի ազգին այս տաղանապաղ ու ցիր ու ցան վիճակին մէջ գէթ միշտ եւ հայրենիքի փրկութեան օրը, մենք հայերս պէտք ունինք պատկաւելելու մեր մայրենի եկեղեցւոյն թեմերուն տակ թէ մեր գոյութիւնը պահպանելու եւ թէ ազգին ուժը չի տկարացնելու ու չի ջլատելու համար, վասն զի յարանուանութիւններն ու փոխորդապետական նոր սկզբունքներն պատճառ կըլլան միշտ ազգին ուժը ջլատելու ու եղբայր եղբոր դէմ առեւելութեան ոգով զինելու: Ուստի յառաջ ազգային շահերու ամէն հայու պարտականութիւնն է համախմբուել իր մայրենի եկեղեցւոյն շուրջ եւ հսկել անոր աւելանալու կանոններուն վրայ:

Ինչքա արտասահմանի մէջ կը կարծենք թէ՛ Պատրիարքարանի ամէն գործերը ազգին շահերը դաւաճանելու սահմանում են, ասիկա տեսակ մը նախապաշարում է, որ կարգիլէ զմեզ լուրջ եւ անաշտ քննութեան բովէն անցնելու ու եւ ինչոր եւ թափանցել էութեան:

Օրմանեան պատրիարքի հանդէպ Մայր Աթոռոյ տաճար զգացումները, պատկերացումն են Պոլսոյ («Լոյս») կրօնաթերթի մէջ կրօնագիտական ուսումնասիրութեամբ մը կալուածներու գրաւման ժամանակ առ Հայրիկն ուղարկուած յուսադրական նամակներուն մէջ խորհուրդ կուտացուի հակառակ պարագային կամ Հնդկաստան եւ կամ Երուսաղէմ, որ հպիւս քսան երկու տարեկան կերեւար, Հասակը կուտար իկ ու միջակ էր, կազմուածքը ժայռէ մը փրթած ապառաժի մը կտորին կը նմանէր: Աչքերը խորունկ ցոլացում մը ունէին ու անոնց նայումը կը վառէր գայարուած բոցի մը կրեւոյթով, Հագած էր քաղաքաբնիկութեան ֆաշիզմապաշարի պատկանող տարագ մը:

— Ծընտ. ըսաւ Աւագակապետը գրեթէ՝ ինչ պարականութիւն է զբոսումը վրադ:

— Հագա չը գրեթէ՝ պատասխանեց Ծընտ. անվեհեր ձայնով մը:

— Ի՞նչ է... — Ծուն մը պիտի օստկեցունեմ:

— Ի՞նչ տեսակ չուն մը: — Ի՞նչ է կասես, Վարպետ, ես չը գրեթէ իմ օստկեցունելիք չունա:

— Կարելի է՝ ես չեմ գրեթէ...

Ա. ԵՐՏԱՆԵԱՆ

70

ԱԻՍԼԱՄԱՊԵՏԸ

—*—*—

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՈՃԻՐԸ

(Շար. նախորդ թիւէն)

Կէս օր էր:

Կթոսած քայլերով դէպի Շահ-պագի գնաց ու ժամի մը չափ Նառէզարին հետ տեսակցիլէ ետք, վերադարձաւ Արարուց ապաստարանն ու իրեն կը սպասէր Շէյխ սուրհանդակը:

Մէկու մը չը յայտնեց եղելութիւն. դատապարտէ զինքը...»

նըն, որովհետեւ ատիկա հասարակ բան մըն էր իրեն համար:

— Երկուրէն ի վեր կը սպասեմ ձեզի, միմիջեց Շէյխ յարգական ձայնով մը: Սեէք աս նամակը:

Աւագակապետը չուտով մը բացաւ զայն ու անհ ինչ որ կարդաց:

«Մեծանուն վարպետ,

«Զինակիր խումբիս միաձայն հաւատութեամբ որոշուած այս մահափճիքը ձեր խղճին ու արդարութեան կը թողունք»:

«Նկատելով որ մեր ընկերներէն, Սաֆիւր Մուրատեան, հակառակ իր կոչման, հակառակ իր վեհ պարտականութեան ու միանգամայն հակառակ հայրենիքի նուիրական շահերուն յանձն առած է Թուրք կառավարութեան լրտեսը դառնալու, Զինակիր խումբս միաձայն հաւատութեամբ մահուան կը

«Այս առթիւ կը յայտնեմ թէ մեր Շէյխ սուրհանդակին ընկերակցութեամբ Ծընտ. անուն երիտասարդ մը կը խրկենք որ յանձն առած է Մահափճիքը գործադրել...»

Ընդունեցէք իմ եւ խումբիս Յարգանքները ՎԱՐԴՈՎ

Աւագակապետը, Լեոնելու այդ մեծանուն վարպետը պահ մը մահափճիքը մէկ կողմ դրաւ ու սուրհանդակին հարցոյց:

Ո՞ր է Ծընտ. — Ինչի սենեակն է, պատասխանեց սուրհանդակը:

— Ըսէ՛ թող հոս դայ:

Սուրհանդակը գնաց կանչելու:

— Արդար պատիժ... միմիջեց Աւագակապետը ինքնիրեն:

Ներս մտաւ, սուրհանդակին առաջ նորոգութեամբ Ծընտ. անունակալ եւ

գրպտոս փոխադրել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի Աթոռը կրկնակի կաթողիկոսական Աթոռը ընդհանրական կաթողիկոսություն հռչակելու և ոչ մեկուն միտքէն անգամ չանցնիր, վասն զի էջմիածնայ կաթողիկոսությունը աշխարհի ամէն երկրները գտնուող հայու թիւները ի մի զօղող կապն է, և այսօր արտասահմանը ազդեցություն չառնելով, որք ժամանակին Պոլսի էին և աւելի ոգտակար՝ քան թէ հիմա արտասահմանի մէջ, պէտք է գրեթե թէ իրենց տեղեր գրաւողներ հղած են այժմ, ատենը չեն քնանար այլ կը հսկեն ազգին շահերուն վրայ, անշուշտ միջավայրին բերմամբ կողմնակի միջոցներով՝ բայց միշտ ոգտակար...

Մնամ աղօթարար
Ներսէս Բնյ. Ածնչէկիւ
Տօպրիչ 14 ապրիլ

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

ԴԵՐՄԱՆՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶԲԱԿԱՆ
Պ Ի Ի Տ Ը Է Ն

Վերջին օրերս Ռէյխըսթակը զբաղեցնելու պատերազմական նախարարութեան պիւտէճով:
Պատերազմական նախարար զօրապետ Վոն Էյնէմ, ըսաւ. թէ, եթէ կայսերական զիւսնադպիրը խոստացաւ զինւորական պիւտէճին մէջ խնայողութիւններ ընել, նա չէր կրնար աչքի առջնել ունենալ՝ այժմու պիւտէճն որ այսօր գրուած է Ռէյխըսթակի սեղանին վրայ:

Զօրավարը աւելցուց.
Անշուշտ ժամանակաշրջաններու մէջ թնդանօթաձիգներու մասին կրճատումներ ըրինք եւ ձեռնարկեցինք հետեւակ զօրքերը վերադրելու երբ հարկ տեսնուեցաւ զէնքերու փոփոխութիւն ընելու:
Այս նպատակին յատկացուած գումարները անբաւական եղան, եւ կառավարութիւնը դեռ պարտաւոր է այս խնդիրներով զբաղելու:
Ասոր պէտք է աւելցնել մեր ամրութեանց հարկաւոր շինութիւնները եւս:
Այդ աշխատութեանց պէտք է ձեռնարկել պատերազմ մը վրայ հասնելէ կամ այդ ամրութեանց պէտք ունենալէ առաջ:
Նախարարը աւելցուց թէ զբաւական եւ զէպի գերման բանակը իր ունեցած կատարեալ վստահութեանը պատճառ, ներով էր որ ատենը աւելի կանուխ չը պատրաստուեցան:
Ըսաւ, հին զէնքերը գեռ ոգտակար

— Ինչի՞ չը գիտես... մրմնջեց ձերնառ ժպտելով, էդ թուղթին մէջ զորուած է... չը կարդացիր:
— Կարդացի... բայց անոր մէջ զորուած չէ թէ ձերնառ չուն մը պիտի սանկեցունէ:
— Ձերնառի համար չուն մըն է այն մարդն որ մատնութիւն կ'անէ ու իր ընկերոջ արեւը կը մտնէ:
Աւագակապեալ հոգեկան զոհունակութիւն մը զգաց եւ չափազանց ուրախ եղաւ որ երիտասարդը գիտակցաբար կը գործէր ու իր զերին մէջ էր բաղին բովանդակ նշանակութեամբ:
— Լաւ ուրեմն, առ այս դաշոյնը, յարեց Աւագակապեալը՝ Վաղը պատրաստուած է քու դերդ:
Ձերնառ տրեցաւ:
— Այս գիշերն է՞լ պիտի անցնի, հարցուց ան:
— Հարկաւ... չեւտեց Աւագակապե-

կրլլան պատերազմի ատեն, բայց խնդիրը միայն զէնքի վրայ չէ, այլ նաեւ բանակին մէջ տիրող ոգէտն եւ ժողովուրդին ոգեւորութեան վրայ:
Ասով հանգիստ գերման զինուորը պէտք է գոյութիւն ունեցող զէնքերու լուսագոյնները ունենայ, Անշուշտ Ռայխըսթակը պիտի քուէարկէ այդ նը պատակաւ հարկ եղած գումարը, և նոր անդամները չպիտի ուզեն որ մենք այլ ինչանք այն միեւնոյն վիճակին մէջ յորում գտնուեցաւ Ֆրանսան, երբ երկու տարի առաջ երկինքը մթագնեցաւ... ծախսեց հարիւրաւոր միլիոններ իր սահմանազիւին վրայ պատերազմի պատրաստուելու համար: Մենք պարտինք պատրաստ ըլլալ մեր զէնքին զիմել ստիպուելէ առաջ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏՈՒՄԱՆ

Տօմայի ապրիլ 16-ի նիստին մէջ պատերազմական նախարարը յայտարարեց թէ ուսմանական պատերազմին հետեւանք մանաւանդ հարկ է Ռուսիոյ զինուորական արժանապատւութիւնը պահպանել, «եթէ զուր չըն գունդիք նոր զօրքերու հաւաքումը» ըսաւ նախարարը — մենք պիտի հաւաքենք առանց ձեռք ալ, Պետութեան հիմնական օրէնքի 110-րդ յօդուածին հիման վրայ: Ընդհանուր բողոքներ, Աղմուկ, Կաղաղակներ «Մենք հոս տեղ զօրանցինք մէջ չենք, զուր գիշուորներու հետ խօսածք նման կը խօսիք» (բուն բողոքներ):
Մեծագոյն աղմուկ մը բարձրացաւ երբ ընկերվար-սովակարական Սիւպարովը յարձակեցաւ զահին եւ բանակին:

Աջակողմը կը պոռար եւ կը զարնէր զբանդաններուն վրայ, նախարարները ժողովարարէն ձգեցին եւ դուրս ելան: Աղմուկը հետզհետէ բարձրանալով, նախագահը ստիպուեցաւ նիստը դադարեցնել:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսմանահայոց հոգեւոր հովիւ կարգուած տխրահուշակ Վահան վրդ. Յակոբեան տակաւին Պոլիս կը մնայ անորոշ ժամանակի մը համար, և այս պատճառաւ Պատրիարքը զանի Գուղկունճուգի եկեղեցւոյն առժամեայ քարոզիչ նշանակել է:
— Բնիկ Գարեբեդցի Տ. Գէ-

տը: Գիտնալու ես որ մարդ սպաննելը շատ զիւրիս բան մը չէ, ձերնառ Պէտք է կեանքդ չունի մը զոհ չը տաս... անա բողոքը:
Երիտասարդ ահաբեկիչը լուռ մնաց միայն թէ՛ կը նայէր Աւագակապեալին վրայ ու արտակարգ հիացումով կը զիտէր «նեքքին կազմակերպութեան» այդ մեծանուն վարպետը:
Գիշերու ան խոր լուսութեան պահուն Աւագակապեալը մեկնեցաւ:
Հետեւեալ օրը պարսիկ վաճառականներու յատուկ հագուստ մը հագած՝ ոստիկանատան հրապարակը գնաց ու սկսաւ ման գալ: Ոչ մէկը կասկած մը ունեցաւ, որովհետեւ այդ կարգի վաճառականները մասշտապ կը կոչուէին եւ անոնց առեւտուրն էր ծխախոտի եւ թէմպէքի գործը:
Իրիկուն զէմ ոստիկանատունէն միջահասակ մարդ մը դուրս հրաւ եւ

որդ քննչ. Տէր Գէորգեան՝ որ երկար ժամանակէ ի վեր բոլոր հայ գաղթավայրերու շրջանը կընէր իր անփառունակ երեւոյթով եւ ոչ յանձնարարելի բարքով տեղէ տեղ քշուելով, վերջապէս Թաթար Բաղարճըգի գերեզմանատան մէջ իր վերջին հանգիստը գտեր է: Թ. Բաղարճըգիք այժմ յարմար քահանայ մը կուզեն Պատրիարքարանէն:

— Պոլսոյ Ուսումն. Խորհուրդը բաղմարդիւն ուսուցչապետ Ռ. Պէրպէրեանի մահուն առթիւ՝ ի նշան սգոյ դադարեցուց իր նիստը և ցուակցական գիր մը ուղղեց հանգուցելոյն ընտանեաց:

— Պատրիարքարանի բացը գոցելու համար ցարդ 2000 լիրա հանգանակուեր է:

— Վասպուրականի և հայաբնակ ուրիշ նահանգներու սովեակներուն օգնելու համար՝ Եւրոպայի Հայոց առաջնորդ Տէր Գէորգեպիակ. Իւթիւճեանի նախաձեռնութեամբ մասնաժողով մը կազմուած ըլլալով, Մանչեսթրի Հայոցիէն 350 անգլ. ոսկի հաւաքուած և զրկուած է Պոլսոյ Պատրիարքարանի նպաստամատոյց Յանձնաժողովին պատկանեալ տեղերը հասցնելու համար:

— Կովկասի փոխարքային տրամադրութեան տակ դրուած է Ա) 135,440 ռուպլի էջմիածնի և նոր Պայաղիտի գաւառներու 35 գիւղերուն հաց հասցնելու համար Բ) 2410 ռուպլի Արէշի գաւառի Մուրսալ գիւղին Գ) 28,270 ռպլ. Բորզալուի գաւառի 26 գիւղերու բնակիչներուն:

Փոխարքան հեռագրով միջնորդել է ներքին գործոց նախարարութեան և խնդրել է 88,276 ռուպլի կառավարական նպաստ նախընտան գաւառի 70 գիւղերու համար, որոնք վնասուած են Հայ-Թրքական ընդհարումներէն ու տեստի և սերմացուի կարօտ են:

— Կովկասի Դաշնակցականներու օսկան ժամանակը դադարման դատապարտուած է կառավարութեան հրամանաւ:

ուղղակի Հայկականքի մեծ պողոտան գիւմգի Աւագակապեալը հետեւեցաւ անոր: Այս մարդը դաւաճան Սաֆիրն էր:
Հայկականքին ամենէն աչքի զարնուած թաղին մէջ կը բնակէր ան, որուն տունը լաւ մը դիտեց Աւագակապեալը:
Յետոյ Արարոց ապաստանարանը գնաց:
— Ելիր, ձերնառ, ըսաւ Աւագակապեալը՝ Հագիր սա թղթատարներու յատուկ բաժնին ու տափառը: Կերթանք հայկականք կոչուած արուարձանը, ես տուն մը քեզի կը ցուցնեմ: Դուն քանի մը անգամ ուժգին կերպով մը դուրս պիտի ելնէ: Մոռէ՛ դադար մը հանէ ու հարցուր: «Սաֆիր Մուրաթեան զոհն ես»: Երբ պատասխանէ թէ «Ես հո՛ւ...» անմիջապէս դաշոյնդ միտ անոր կուրծքին մէջ ու

— Դպրոցասիրացի Գործ. Ժողովոյ ընտրութեան գէմ բողոքագիրք մը կը ստորագրուի ժողովուրդէն: Անոր մէկ պատճէնը խմբագրութեան ուղղուած է, բայց չը հասաւ մեր ներկայ թիւով հրատարակելու:

ՆՈՒՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԿԸ ՏԱՆՈՒԻՆ
Հայ ազատութեան սխոյեան հերոսներու գեղատիպ եւ զօր նաւոր պատկերը եւ «Զայն Հայրենիք»-ի հրատարակած Հայրիկի պատկերը զոր ձրի կը տրուի նաեւ նոր բաժանորդներուն:
Ա.ի գինն է 3 ֆր.
Բ.ի գինն է 1.50
Բաժի ծախքը մեր վրայ
Կարժէ որ ամեն հայ ունենայ
Դիմել սա հասցէիս
ԱԻԵՏԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Թաշ Եօլու Վառնա

ՏԱՆՈՒ ՏՈՒՆ

Հայոց թաղը, Տօթ. Բօրովի բընակած տան կից, Վոտէնսքա փողոցի մէջ թիւ 3/809 տունը, որուն պարտէզին կողմը Վիթրասովա փողոցը կելլէ եւ ունի 511 քառակ. մէթր տարածութիւն՝ իր պարտէզով միասին, 6 սենեակներ, խոհանոց, մառան, ախոռ եւ այլն կը ծախուի:
Դիմել Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՈՅԱԶԱՏԷԻ Վառնա

Ե Ի Ր Պ Ա Կ Ա Ն
ՇԱՔԱՐԱՎԱՃԱՌՈՒՄՈՒՆ
ՏԻՄԻԹՐ ՄԱՐԻՆՈՎԻ

Բրէսլավսքա փողոց Հայկ. Ընթ. դէմ
Պատիւ ունիմ ծանուցանել յարգոյ հայ հասարակութեան թէ Զատիկի առթիւ պատրաստած ենք ընտիր եւ շատ համեղ ԳՈՒՋՈՒՆԱԿԵՐ փափկաճաշակ յաճախողներու համար:
Անցեալ տարիներու մէջ մեր գուգուկնախնդ ճաշակող յաճախողներ մեզ յանձնարարեցին ծանուցանել այս անգամ ալ հայ հասարակութեան որ գայ եւ գործնականապէս հաստատեն մեր ապրանքին առաւելութիւնները ու գընեքու չափաւորութիւնը:
3—3 Տ. ՄԱՐԻՆՈՎԷ

գործը վերջացուր:
Ու այս ըսելով, իր պարսիկներու յատուկ տարազին սփռէն բաժնուն մը տարատ մը հանեց ու տուաւ ձերնառին:
Ձերնառ հագաւ տարատն ու բաժկուկը, գլուխն ալ թխագոյն Համիտիէ ֆէսը դրաւ եւ հետեւեցաւ Աւագակապեալին:
Գիշերուան ժամը չորսն անցած էր: Խոռ ու մեռելային լուսութիւն մը կը տրեւր բոլոր արուարձաններու մէջ: Երկինքը ամպամած էր ու խաւարը թանձր էր:
Աւագակապեալը Հայկականք հասան ու մտաւ այն փողոցն, որ դաւաճանը քանի մը ամիսներէ ի վեր կը բնակէր եւ ինքզինքը կառաւարութեան պաշտօնեայ մը ճանչցունել տուած էր:
(Շարունակելի)

печатница Д. Тодоровъ и С-ие — Варна,